

Internationale dynamiek

Terwijl er in Nederland wordt geklaagd over een gebrek aan dynamiek in de economie, voltrekken zich op wereldschaal ontwikkelingen die de mondiale economische structuur in hoog tempo veranderen. In zijn rede voor de Yomiuri International Economic Society in Tokio 1) onderscheidde de president van de Wereldbank, A. W. Clausen, vijf elementen in de internationale economie die gezamenlijk een enorme dynamiek in het wereldeconomische systeem representeren. Clausen waarschuwde zijn toehoorders dat wie geen oog heeft voor de veranderingen die zich voltrekken en verouderde concepten blijft hantieren, heel snel het zicht op de economische realiteit in de wereld dreigt te verliezen.

De vijf ontwikkelingen die Clausen onderscheidt zijn allereerst de opkomst van een aantal zich zeer snel industrialiserende landen (NIC's), die een groeitempo vertonen gelijk aan dat van Japan in de afgelopen twee decennia; vervolgens de enorm toegenomen betekenis van olie-exporterende landen in het Midden-Oosten die niet alleen in het binnenland gigantische ontwikkelingsprojecten opzetten maar zich ook als internationale beleggers manifesteren en een belangrijke macht op de internationale kapitaalmarkt zijn gaan vormen; in de derde plaats een geweldige uitbreiding van de wereldhandel, waardoor nu een kwart van de wereldproductie internationaal wordt verhandeld tegen een achtste in 1970; ten vierde een enorme toename van de vraag naar kapitaal in de wereld onder een gewijzigd internationaal monetair systeem van zwevende wisselkoersen in plaats van vaste; en ten slotte de gestage toeneming van de betrokkenheid van centraal geleide economieën in het internationale handels- en kapitaalverkeer.

Het is niet moeilijk in te zien hoezeer de genoemde ontwikkelingen in het afgelopen decennium verschuivingen in de structuur van de internationale handel, de internationale arbeidsverdeling en het internationale kapitaalverkeer teweeg hebben gebracht. Even duidelijk is het dat in de komende jaren nog veel verdergaande veranderingen te verwachten zijn. Natuurlijk kan niemand precies voorspellen hoe de economische krachtsverhoudingen in de wereld over tien jaar zullen liggen, zoals tien jaar geleden ook niemand kon voorzien dat enkele dorre woestijnstaten zich tot de belangrijkste financiële mogendheden van de wereld zouden ontwikkelen. Maar wel kunnen enkele duidelijke tendensen worden waargenomen die van grote betekenis kunnen zijn voor de positie van West-Europa in het wereldeconomische bestel in de niet-zo-verre toekomst.

Het lijkt geen gewaagde voorspelling dat de economische groei in West-Europa zal achterblijven bij groeicijfers die elders in de wereld worden behaald. De sociale kosten van hoge economische groei worden te hoog geacht, er zijn economische restricties voor het bereiken van hoge groeivoeten en het culturele klimaat schept niet de condities die nodig zijn voor een sterke economische expansie. In de Interfutures-studie van de OECD (1979) wordt een groeivoet van omstreeks 5% voor de OECD-landen als geheel — wat minder is dan gemiddeld in de jaren zestig werd bereikt — in het komende decennium dan ook schier onmogelijk geacht 2). Daarbij geldt dat een relatief lage groei de neiging heeft zich te bestendigen, omdat de nieuwste technologieën in een trager tempo in het productie-apparaat worden geïncorporeerd en de produktiviteitsstijging als gevolg daarvan achterblijft. De oude industrielanden zullen in vele sectoren dan ook snel door de nieuw opkomende NIC's kunnen worden voorbijgestreefd. Nieuwe communicatietechnieken en het zich steeds dichter vertakende netwerk van internationale economische betrekkingen (o.a. binnen multinationals) dragen nog extra bij tot de snelheid waarmee bedrijvigheid zich naar andere werelddelen verplaatst.

Het is duidelijk dat een antwoord op deze ontwikkeling, van de oude industrielanden een bijzonder groot aanpas-

singsvermogen op hun arbeids- en kapitaalmarkten vraagt. Het gevaar is groot dat zij, liever dan het pijnlijke aanpassingsproces te ondergaan, hun toevlucht zullen nemen tot het wapen van het protectionisme. Internationale organisaties als de GATT worden reeds bedolven onder klachten over protectionistische praktijken. De drie belangrijkste internationale handelsblokken: de EG, de VS en Japan, komen op handelspolitiek gebied steeds openlijker tegenover elkaar te staan. Verdere escalatie tot een werkelijk handelsconflict zou met name voor West-Europa buitengewoon nadelige consequenties kunnen hebben. Een opdeling van de wereld in drie min of meer gescheiden economische invloedssferen, zoals beschreven in het eerdergenoemde Interfutures-rapport, waarbij Japan zich vooral op Zuid- en Zuid-Oost-Azië, de Verenigde Staten op Zuid-Amerika, en West-Europa op het Afrikaanse continent zou richten, treft West-Europa het hardst omdat Afrika qua markten noch qua productiecapaciteit een vergelijking met de andere werelddelen kan doorstaan. Ook wanneer politieke conflicten tot een opsplitsing van de wereld in economische en politieke zones zouden leiden, behoort West-Europa met zijn relatief lage graad van zelfvoorziening tot de kwetsbaarste regio's.

Er moet de Westeuropese landen dus veel aan gelegen zijn zich zo goed mogelijk aan te passen aan de veranderende wereldeconomische structuur. De vraag daarbij is wat de comparatieve voordelen van Europa zijn. Noch wat de beschikbaarheid van grondstoffen, noch wat die van arbeid en kapitaal betreft, neemt West-Europa een buitengewone positie in. Evenmin kan het zich nog opeen bijzonder organisatievermogen van de productie laten voorstaan. De enige produktiefactor die hier wellicht in relatief overvloedige mate beschikbaar is, is kennis. In dat licht is het opvallend hoe weinig commercieel er veelal met de beschikbare kennis wordt omgesprongen en hoe ondoelmatig de kennisvermeerdering wordt aangepakt. De organisatie van de „kennisindustrie” (w.o. universiteiten) in West-Europa en de „produkt-ontwikkeling” laten veel te wensen over. Kennis lijkt vooral nog als cultuurgood eerder dan als economisch goed te worden beschouwd.

In vergelijking met de VS en Japan staat West-Europa nog aan een extra bedreiging bloot: interne verdeeldheid. Terwijl alles in het werk zou moeten worden gesteld om een gezamenlijk antwoord op de internationale uitdaging te formuleren, dreigen de verschillende EG-lidstaten door onderlinge verdeeldheid steeds verder uit elkaar te drijven en zijn zij nauwelijks nog tot gecoördineerde actie in staat. 25 jaar na de oprichting van de Gemeenschap lijkt alle elan vervlogen om tot verdere integratie te komen. Terecht vraagt Tinbergen in dit nummer van *ESB* om „eurovisie” om de economische problemen te lijf te gaan, maar zelfs voor een gezamenlijke aanpak van de werkloosheid lijkt geen gemeenschappelijke basis te kunnen worden gevonden.

Willen de Westeuropese landen in de komende tien jaar hun vooraanstaande positie in de wereldeconomie behouden, dan zal het uiterste worden gevraagd van hun aanpassingsvermogen en interne dynamiek. Op dit moment lijkt daaraan het nodige te ontbreken. Wanneer de Europese Gemeenschap niet in staat is de internationale uitdaging te beantwoorden kan het zijn relatieve positie in de internationale economie in zeer korte tijd zien verschrompelen. De wereld wacht niet op achterblijvers.

L. van der Geest

1) A. W. Clausen, *Global interdependence in the 1980s*, Remarks before the Yomiuri International Economic Society, Tokio, Japan, 13 januari 1982.

2) OECD, *Facing the future* (Interfutures), Parijs, 1979.